
O VZNIKU PRAHY A JEJÍCH NEJSTARŠÍCH PAMÁTKÁCH

O ZALOŽENÍ PRAHY

Libuše, první česká kněžna, vynikala netoliko moudrostí, nýbrž i darem věšteckým, a proto jasně viděla i do daleké budoucnosti.

Stalo se, že jednoho krásného dne, kdy právě stráně vyšehradské byly obaleny bílým, vonným květem, zahleděla se dolů po řece Vltavě, kde se dnes rozprostírá nynější Praha. A tu se jí zdálo, jako by se tam rozestoupily černající se hvozdy a jako by místo jejich věkovitých stromů se začaly k nebi zvedat domy, paláce a chrámy se svými věžemi, sahajícími až k po nebi plujícím oblakům a obláčkům. V té chvíli byla tak unesena tímto viděním, že zvolala: „Vidím město veliké, jehož sláva bude se jednou dotýkat hvězd! Nuž, je-li to vůle bohů, staniž se tak. Proto já sama položím základ k městu tomu, a ono pak ať roste a vzkvétá k slávě mého rodu a časů budoucích.“

Tak pravila a již následujícího dne vyslala služebníky v tu stranu, aby hledali pro založení města místo nejvhodnější. Přitom však jim řekla: „Dejte pozor, uvidíte-li tam někoho, kdo by nějakou prací byl zaměstnán, abych podle toho díla mohla pojmenovat budoucí město!“

Služebníci Libušini šli, a když přišli až na rovinu, rozkládající se pod vrchem Petřínem, která se jim zdála příhodná, našli tam dva muže, otesávající silný kmen. I zeptali se jich: „Co tu děláte?“ A tesaři odpověděli: „Tesáme práh.“

Když se brzy poté služebníci vrátili a pověděli vše, co shledali a viděli, odpověděla Libuše: „Na tom tedy místě založím město, o jehož budoucí slávě nemám pochybnosti. A podle prahu, který oni mužové tam tesali, nazvu je Prahou.“

A tak se i stalo, a nikdo ani z pozdějších panovníků netroufal si měnit tohoto jména, jež záhy bylo s úctou vyslovováno i daleko za hranicemi Čech.

Ale už se stavbou prvního domu přímo pod Petřínem byly spojeny nemalé potíže. Neboť sotvaže se dělníci jali kopat základy, přišli na jakousi jámu, zakrytou kmeny a kameny. A jakmile se je jali odstraňovat, z jámy vyšlehl podivný oheň, který nikdo nemohl uhasit. I začali první dům stavět opodál, asi

v těch místech, kde se nachází Prokopská ulice, nedaleko malostranského tržiště. Stál pak tam onen první dům po celé věky, neboť jej staří Pražané uchovali jako vzácnou památku. Teprve když sešel tak, že nebylo možno jej zachovat, srovnali dům se zemí a postavili tam místo něho kostel, zasvěcený svatému Prokopu.*)

PRVNÍ DVOREC, OSADA A MLÝN

Asi v těch místech, kde se Jelení příkop sklání k řece Vltavě, dal již kníže Bořivoj vymýtit kus lesa a na místo něho kázal vzdělat tu pole, aby pro Hrad a jeho obyvatele bylo sdostatek chleba.

U tohoto hospodářství byl vystavěn vedle stodol také dům, v němž se usadil knížecí hospodář se svou čeledí.

Poblíže brzy vznikly i první chaty, ve kterých bydleli rybáři, jejichž povinností bylo dodávat ryby ke dvoru knížecímu. A zanedlouho tu povstala první osada, jež se podle obyvatelů, v ní se usídlivších, jmenovala „Rybáře.“

I o mlýn, který by dodával mouku na Pražský hrad, bylo záhy postaráno. Postavili si jej nejstarší Pražané přímo pod Petřínem u Vltavy, pod nynějším Tyršovým domem. Že i toto místo bylo také porostlé lesem, bylo třeba jej i zde vykácet. První strom, který porazili, byl staletý dub, z jehož dutého pně vyletěla veliká sova, která se tu za dne skrývala. Že mezi tehdejšími Pražany bylo ještě mnoho pohanů, jimž sova byla ptákem posvátným, považovali to za dobré znamení, a mlýn, který tam potom postavili, nazvali „Sovím mlýnem“. Ten se zachoval skoro do konce XIX. věku, kdy vyhořel – věštba tedy nezklamala.

Však ne nadarmo každý mlynář v tomto mlýně usedlý chránil sovy, jak nejlépe dovedl. Proto jich tu také vždycky bylo tolik, že tehdejší pamětníci nedovedli je ani spočítat.

*) Kronikář Hájek klade založení tohoto kostela do roku 1273, ač tato svatyně jistě byla staršího původu. V roce 1420, kdy byla Malá Strana sežehuta ohněm, založeným husity, byl i tento kostel značně poškozen, ale po různých opravách stál tu přece až do r. 1689, kdy byl pro sešlost zbořen velkopřevorem johanitů hrabětem Ferdinandem Ludvíkem Kolovratem Libštejnským. Ten místo něho postavil tu kostel nový, císařem Josefem II. r. 1784 zrušený. Opuštěná svatyně byla brzy potom prodána a přestavěna v obytný dům, jak jest dosud vidět.

PRVNÍ DVA PRAŽSKÉ KOSTELY

Naši dějepisci sice správně tvrdí, že stará Praha začala vznikat na pravém břehu řeky Vltavy, ale že to odporovalo myslí malostranských obyvatelů, nedivme se, že i pověsti se navzájem potírají. Slyšme tudíž, co vypravuje o něco správnější pověst, třebaže také hodně přehání, mluvíc přitom o založení kostela Panny Marie před Týnem (ač tento pochází z doby pozdější) a líčíc Drahomíru jako zvilou pohanku, ač tato kněžna při všech svých slabostech byla křesťankou.

Když kníže Bořivoj přijal svatý křest na Velehradě a poté se navrátil do svého sídla, nespokojil se tím, že postavil na Pražském hradě kostel ke cti a chvále Panny Marie, ale zbudoval i druhý chrám mariánský na nynějším Staroměstském náměstí. Měl totiž kníže mimo Hradčany i druhý svůj palác, který byl obehnan dřevěnou hradbou, či jak tehdy říkali, byl „obtýněn“. Proto také tento nový kostel byl zván kostelem Panny Marie před Týnem. K jeho posvěcení sami slovanští věrozvěsti svatí Cyril a Metoděj zavítali do Prahy, aby i tu víru Kristovu mezi lidem horlivě hlásali.

Ve zmíněném paláci poblíže tohoto kostela se zdržovala svatá Ludmila, a to zejména po smrti Bořivoje, svého milovaného manžela. Chtěla se tak vyhnout posměškům Drahomíry, která vládla místo nezletilého syna, svatého Václava. Drahomíra byla v duši zarytou pohankou. Svěťice Ludmila nechala udělat ze svého domu tajnou chodbu pod zemí, vedoucí přímo do kostela. Tou i za nočního času přicházela do chrámu před Týnem, z něhož druhá chodba vedla pod Celetnou ulicí, ústíc v domě, který dosud sluje U Sixtů. V tom domě bydlel kněz, jenž byl tehdy správcem kostela. V případě, že by se nemohla přinášet oběť mše svaté v kostele, měli připravený kamenný oltář v podzemní chodbě.

Že bylo této opatrnosti zapotřebí, jest vidět z toho, že za Drahomířiny vlády byli křesťané často při své pobožnosti pohany přepadáni, ano i týráni a vražděni. Konečně, když nevěděli si jiné rady, vzchopili se k obraně a tu se potom rozvinula tak krutá bitva, že krev tekla plným proudem Týnskou ulicí až na Staroměstské náměstí, jak jest v Ungeltě, čili v blízkém kupeckém dvoře na zdi severního domovního křídla dosud vyobrazeno.

Tak Staroměstské náměstí bylo posvěceno krví prvních křesťanů. Proto, aby lidé nešlapali po půdě, mučednickou krví nasycené, svatý Václav dal celé náměstí i Týnskou ulici vydláždít, jakmile se ujal vlády. Na dům, ve kterém svatá Ludmila bydlela, dal vymalovat její obraz. Také z domovní věžičky kázal sejmout zvon, který při její mučednické smrti, vytrpěné na hradě Tetíně, sám se rozhoupal, aby vyzváněl hrany této první české svěťice. Zvon ten dal potom zadržet do zdi nárožního domu, jak to dosud vidíme.*)

*) Míni se tím pozdější dům č. 605–17 na počátku Týnské ulice, průčelím obrácený na Staroměstské náměstí. Zmíněný obraz v Ungeltě do zdi škrábaný, čili takzvané sgraffito, také nepředstavuje boj pohanů s křesťany, k němuž nikdy v těch místech nedošlo, ale obyčejný turnaj z doby o mnoho pozdější.

O SVATÉM VÁCLAVU A JEHO VINICI

Zbožná kněžna Ludmila dobře vychovala svého vnuka, svatého Václava. Proto i svatý kněz rád konal skutky zbožné, donášeje chudým chléb a nemocným dříví, jehož si nemohli pro chorobu zaopatřit, třebaže tehdy byl všude les nablízku. Aby se však nezdálo, že tak činí pro lidskou chválu, konal skutky bliženské lásky za noci, provázen na cestách toliko jediným sluhou Podivem, který byl hotov třeba i život položit za svého pána.

I kněžím rád přisluhoval svatý kněz při oltáři, chtěje takto poučit lid, že pravému Bohu má se kořit každý člověk, byť by se na jeho hlavě skvěla koruna knížecí.

Aby pak bylo ke mši svaté sdostatek vína, vzdělal si u svého hradu vinici na stráni zvané Opyš^{*)}, jak tehdy říkali výběžku hradčanského vrchu, který se na východní straně od Hradu prudce skláněl dolů k Vltavě.

V této vinici i hrozny lisoval a tam pékával i hostie v malé kuchyňce k tomu cíli zřízené. Hostie a víno donášel pak do pražských kostelů, nedbaje ani nejkrutější zimy, ani ošklivého sychravého počasí.

Stalo se, že opět jednoho časného jitra pospíchal s vínem a hostiemi až do kostela svatého Kosmy a Damiána, který dal vystavět poblíž Moráně, neboli poblíž pole Smrti. Tam totiž za pohanských dob staří Čechové často přinášeli oběti bohyni smrti, kterou považovali za nejmocnější, nazývajíce ji Moranou.

Ale svízelnou měl cestu svatý kněz za zimních dnů. Tak bylo i toho rána, kdy sněhu bylo po kolena, a kdy zima byla krutá, neboť studený vítr vál, že takřka kostí v těle pronikal. I jal se naříkat Podiven: „Pane, dnes snad s tebou ani na druhý břeh Vltavy nedojdu. Zkřehlé nohy vypovídají mi službu, což abychom se vrátili?“

Ale svatý Václav řekl věrnému sluhovi: „Tak malou obět je ti za těžko Bohu přinést? Vzmuz se, Podivene, a vzpomeň si, kolikrát Kristus i pro tebe trním kráčel. Jdi po mých stopách a uvidíš, že ti bude lépe a snadněji.“ A opravdu, jakmile Podiven vstupoval ve šlépěje svatého Václava, jež ve sněhu zrovna zářily, zahřívaly se jeho nohy, takže necítil zimy. Ba naopak, bylo mu tak teplo, jako by země, místo sněhem, byla jarními květy posetá.

^{*)} Opyš neboli Opyš slul v staroslověnštině ohon neboli ocas. Tak slula i vinice svatého Václava, která prý se rozprostírala mezi nynějšími Starozámeckými schody a cestou od Hradu na Klárov – Na Opyši.

O PRAMENI SVATÉHO VÁCLAVA

Svatý Václav však nebyl při své zbožnosti nepřitelem zábavy a tím méně lovu, na který si rád do okolí vycházel.

Tak bylo i jednoho dne; vyšel si na lov s malou družinou, ale tentokrát marně se ploužil rozlehlými lesy za Vyšehradem. Vracel se s nepořízenou hustým borem, který se táhl podél řeky Vltavy k nynější Národní třídě. V tomto boru často ulovil hojnou kořist, ale tentokrát mu štěstí nepřálo. Neobjevilo se nic vhodného.

Unaven a zmořen žízni, marně se kníže ohlížel po nějaké studánce. Když pak přišel asi v ta místa, kde se zvedá kostel k jeho cti a chvále vystavěný na Zderaze, pojednou z houštiny vyskočil statný jelen. Ale spatřiv lovce, dal se do běhu, zakopl však o pařez a upadl. Ale než se lovci vzpamatovali, už se opět vzbudil a zmizel v houštině. Zato tam, kde klesl do vřesu, vytryskl ze země mohutný pramen.

Jakmile to svatý Václav uviděl, děkoval Bohu, neboť považoval příhodu za zvláštní znamení. A opravdu, když se napil té vody, ihned poznal, že jest netoliko dobrá, nýbrž že má v sobě i léčivou sílu, která může vypudit z těla různé nemoci. I dal na tom místě zřídit studánku, která byla záhy vyhledávána nemocnými, kteří po delším požívání vody nabývali uzdravení.

Protože pramen byl velice vydatný, staří Pražané později zřídili nad ním lázně, které na památku objevení zřídla svatým Václavem nazývali „Lázněmi svatováclavskými“, jak bylo až donedávna, než byl při stavbě nových domů pramen přetržen.^{*)}

O PŮVODNÍM KOSTELE SVATÉHO VÍTA, ZALOŽENÉM SVATÝM VÁCLAVEM

Když svatý Václav obdržel od krále Jindřicha Ptáčníka rámě svatého Víta, umínil si, že založí k počtě tohoto svatého mučedníka kostel na Pražském hradě. Původní chrám svatého Víta byl ovšem nevelikých rozměrů, ale přece převyšoval i stavbou i výzdobou dosavadní kostely tam stojící, a to jak kostel Panny

^{*)} Při těchto lázních, které pražský lid zval také „Pučkou“, byl v pozdních dobách zřízen i hostinec. Pramen měl jedno zvláštní potrubí, jež vedlo vodu do nádrže přístupné veřejnosti. Ještě na konci devatenáctého století si mnozí Pražané chořovali pro vodu do Svatováclavských lázní. V hostinci, při Lázních svatováclavských později zřízeném, scházivali se zpravidla jen vážení měšťané, kteří tu také v památném roce 1848 pořádali schůzi za přítomnosti vynikajících vlastenců. Na této schůzi, jak známo, byla sestavena naléhavá žádost neboli petice, kterou zvláštní poselstvo potom odevzdalo samému císaři s prosbou, aby vrátil stará práva českému národu.